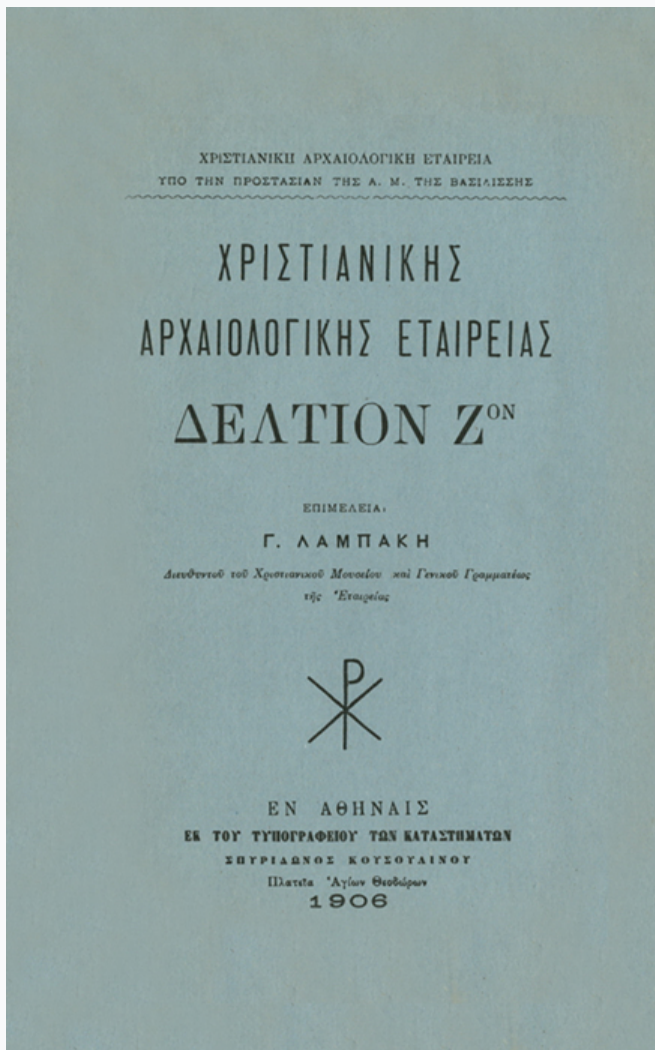

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 7 (1906)

Δελτίον ΧΑΕ 7 (1906), Περίοδος Α'

Εικοσαετηρίς της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1618](https://doi.org/10.12681/dchae.1618)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (2013). Εικοσαετηρίς της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 7, 3–9. <https://doi.org/10.12681/dchae.1618>

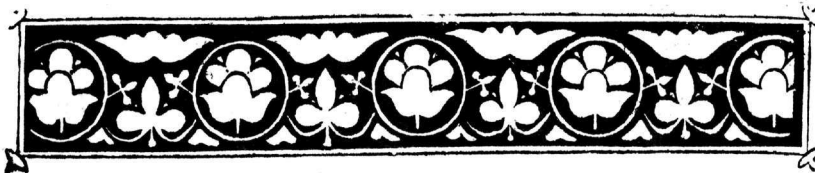
ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Εικοσαετηρίς της Χριστιανικής Αρχαιολογικής
Εταιρείας

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 7 (1906), Περίοδος Α' • Σελ. 3-9

ΑΘΗΝΑ 1906

ΕΙΚΟΣΑΕΤΗΡΙΣ

ΤΗΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς
Ἑταιρείας σπουδῶν καὶ ἐρευνῶν τῆς καθόλου
Χριστιανικῆς Ἑλλάδος.

Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τῇ 24ῃ
Δεκεμβρίου τοῦ 1904 συνεπλήρωσεν 20 ἔτη, ἀφ'
οὔτου ὑπὸ τὴν Ὑψηλὴν Προστασίαν τῆς Α. Μ. τῆς
Βασιλίσσης ἀνερευνᾷ τὴν ἱστορίαν καὶ τέχνην
τῶν Χριστιανικῶν μνημείων τῆς καθόλου Χριστιανι-
κῆς Ἑλλάδος.

Τῶν τιμῶν δὲ ὑψίστην, ἡμεῖς τοῦλάχιστον νομίζομεν,
ὅτι ἡμῖν ἐπεφυλάσσετο, οὐ μόνον ἀπὸ τῶν τῆς ἀναγεν-
νήσεως τῆς ἡμετέρας Πατρίδος, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν
πρὸ τῆς ἀλώσεως ἡδὴ χρόνων, συστηματικῶς καὶ κατὰ
τόπους νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ἐρευναν παντὸς μνημείου
τῆς ἱστορίας καὶ τέχνης τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος, καὶ
τὴν ἐν ἰδίῳ περισέμνῳ Μουσείῳ διάσωσιν τῶν πολυτιμο-
τάτων κειμηλίων τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

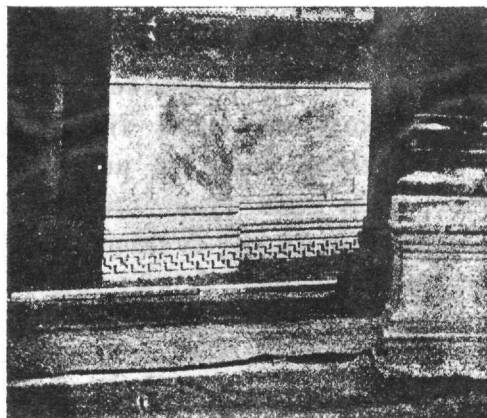
Ὡς δὲ καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, τῶν προσφιλεστάτων ἡμῖν σπουδῶν τούτων τὴν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ὀφείλομεν εἰς τὴν ἀπὸ παιδῶν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῆς ἱερωτάτης ἡμῶν Μητρὸς ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ, ἧς δυσκόλως περιγράφεται πόσον ἡ καρδία αὐτῆς εἶχε τρωθῆ ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς πρωτογόνου Ἐκκλησίας τῶν Μαρτύρων, καὶ πόσον ἐπεθύμει ἓνα τῶν υἱῶν αὐτῆς νὰ ἴδῃ ἀφιερῶμενον εἰς τὴν σεμνὴν ἐπιστήμην τῆς Θεολογίας.

Ἦδη δυνάμεθα νὰ εἶπωμεν ὅτι ἐξητάσαμεν ἅπασαν σχεδὸν τὴν καθόλου Χριστιανικὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κατ' ἀλφάβητον συστηματοποιήσεως τῶν διαφόρων μερῶν, ἅτινα ἡμεῖς αὐτοὶ, κατὰ τὸ ὑπερικοσασαιεὺς τοῦτο διάστημα ἐπεσκέφθημεν, τῶν ἱερῶν Μονῶν, τῶν ἐρειπίων καὶ ναῶν, οὓς ἡμεῖς αὐτοὶ περιεγράψαμεν, κατεμετρήσαμεν, ἐφωτογραφήσαμεν καὶ τὰς διαφόρους αὐτῶν ἐπιγραφάς, εἴτε ἐπὶ μαρμάρων εἴτε ἐπὶ ἱερῶν σκευῶν, εἴτε ἐπὶ ἀμφίων, εἴτε δι' ἀκίδος, εἴτε ἐν βιβλίοις ὡς χρονογραφικὰ σημειώματα, ἰδίᾳ χειρὶ ἀντεγράψαμεν τῶν ἀνερευνηθέντων δὲ χριστιανικῶν μνημείων τῶν διαφόρων τόπων προεξάρχουσιν :

Ὁ ἐν Βυζαντίῳ Πρύτανις ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὃν οἱ ἐκεῖ Χριστιανοὶ Ἰκτινοὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τῆς βάσεως τῶν τοίχων περιεκόσμησαν διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ μαιάνδρου (τούτου ἐν σχήματι σταυροῦ συμπλεκομένου καὶ οἶονεὶ ἐξαγιαζομένου) (εἰκ. 1), ἐφ' οὗ εἶτα ὑψωσαν τοὺς τοίχους καὶ ἀνεπέτασαν τὸν γίγαντα τοῦτον Ναὸν τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, οὗ ὁ ὕψυθος ἀποβαίνει τούντεῦθεν **τύπος** διὰ τὴν καθόλου Ἑλληνικὴν χριστιανικὴν τέχνην.

Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοὶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τῆς Ἀγίας Σοφίας, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Αἱ μοναὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, αἱ ἐν Βεροῖᾳ Χριστιανικαὶ Ἀρχαιοῦτες, τὸ ἐν τῇ Μητροπόλει Σερρών ψηφθητόν, ἢ παρὰ τὰς Σέρρας Μονὴ τοῦ Προ-

δρόμου, τὰ ἐρείπια τῶν Φιλίππων, ἡ Νεάπολις, ἔνθα τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ἀπέβη ὁ Παῦλος, αἱ Χριστιανικαὶ Ἀρχαιότητες τῆς Δράμας, τῶν Ἀβδήρων, τῆς Ξάνθης, τῆς Αἴνου, τοῦ Διδυμοτείχου, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλων. Τὰ ἐρείπια τῶν Κεγχρεῶν, ἔνθα ἦν Φοῖβη ἡ διάκονος τῆς πρωτογόνου Ἐκκλησίας. Οἱ Ἀθήνησι ναοὶ τοῦ Νικοδή-

(Εἰκὼν 1).

μου καὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὅς ἦν ἀρχικῶς λαμπρὸν ὀκτάπτερον οἰκοδόμημα, ἡ Μονὴ Δαφνίου, ὁ Ὅσιος Λουκάς, οἱ ἐν Μιστρᾷ ναοί, ἔνθα τῷ 1888, τὸ πρῶτον ἡμεῖς ἀνεύρομεν καὶ ἀνέγνωμεν τὰ αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλα, οἱ ναοὶ τῆς Μονεμβασίας καὶ Ἄρτης, ἡ ἐν Χαλκίδι Βασιλική, ἡ Μονὴ τῶν Μεγάλων Πυλῶν, ἔνθα λόγου ἀξία τὰ ὑψηλοθετήματα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, ἡ Μητρόπολις Σταγῶν διὰ τὸν ἐν αὐτῇ περιωθέντα μοναδικὸν ἄμβωνα, τὸ ἐφ' ὑγροῖς αὐτοκρατορικὸν χρυσόβουλον καὶ πατριαρχικὸν σιγγίλιον, ὡς καὶ διὰ τὰς λόγου ἀξίας ἐφ' ὑγροῖς ἀγιογραφίας.

Ὁ παρὰ τὸ Ναύπλιον δι' ἑλληνικοῦ μαιάνδρου κεκαλ-

λιστευμένος ναὸς τῆς Ἁγίας Μονῆς, ὁ τοῦ Μέρμπαγα καὶ Χώνικα. Οἱ ἐν Καλάμαις ναοὶ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ τῆς Σάμαρῆ, ὁ ἐν Ἀγγελοκάστρῳ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ τῆς ἐγγύς Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος καὶ οἱ ἐν Αἰτωλικῶ.

Τὰ Χριστιανικὰ σπήλαια τοῦ Πεντελικοῦ. Αἱ Μοναὶ Πετράκη, Καισαριανῆς, Σαλαμῖνος, Ἱεροθέου τῶν Μεγάλων. Αἱ Μοναὶ τῆς Μυκόνου, Ἰδρας, Πόρου, Φενεοῦ, Λαύρας, Μεγάλου Σπηλαίου, τῶν Ταξιαρχῶν καὶ Βαρνακόβης· τὸ Καθολικὸν τῆς Γαστούνης, οἱ ναοὶ τῆς Ἀνδραβίδας τῆς ἐν Ἀμαλιάδι Φράγκα-Βίλλας, τῆς ἐν Κυλλήνῃ Βλαχέρνας. Ἡ Ἑκατονταπυλιανὴ τῆς Πάρου κλ. κλ.

Κατὰ δὲ τὸ παρελθὸν θέρος ἐπὶ μακρὸν ἐξήτάσαμεν τὰς Κυκλάδας, ἐξ ὧν ἀπτὰ ἔχομεν τὰ μαρτύρια ἐκ τῶν ἐν Μήλῳ κατακομβῶν, ἐκ τῶν ἐν Πάρῳ καὶ Μήλῳ Βαπτιστηρίων, ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν χριστιανικῶν συμβόλων, ἐκ τῶν ἐν Σερίφῳ ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν παραδόσεων κτλ., ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη ἐν αὐταῖς ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων.

Τῶν λαμπροτέρων δ' ἐργασιῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἐταιρείας ἐστὶν ἡ ἐν τῇ ἀναγεννηθείσῃ Χριστιανικῇ Ἑλλάδι ἴδρυσις τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ Μουσείου, ἐν ᾧ ὡς ἐν κιβωτῷ περὶ τὰς 10,000 ἀντικειμένων διεσώθησαν.

Τὸ Μουσεῖον ἡμῶν διαιρεῖται.

Α. Εἰς τὸ κυρίως Μουσεῖον.

Β. Εἰς τὴν Πινακοθήκην.

Γ. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην μετὰ τῶν χειρογράφων καὶ τοῦ ἀρχείου.

Ἐν τῷ κυρίως Μουσείῳ, τῷ εἰς ἴδια ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων τμήματα διαιρουμένῳ, διεσώθησαν μεγίστης ἀξίας ἀντικείμενα, ὧν τὰ ἀξιολογώτερα:

Ἐν τῷ τμήματι τῶν ἀμφίων, αἱ ἀρχιερατικαὶ περιβολαί, τὸ ὑπ' ἀριθ. 2123 τεμάχιον ἀρχιερατικοῦ φελονίου,

ἀνήκοντος εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Λαρίσσης "Ἅγιον Βησσαρίωνα, κοιμηθέντα τῇ 15 Σεπτεμ. 1541, τὸ ὑπ' ἀριθ. 528 Ἐγκόλπιον Γρηγορίου τοῦ Ε' (1), ἢ ὑπ' ἀριθ. 757 ποιμαντικὴ ράβδος τοῦ Ὁσίου Συμεὼν τοῦ Μονοχίτωνος τοῦ καὶ Ἀνυποδότηου καλουμένου, ἐκ τῆς Μονῆς Φλαμουρίου καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 759 ἐκ τῆς αὐτῆς Μονῆς, τὰ ὑπ' ἀριθ. 4029—4030 δικηροτρικηρα τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ ὀλοκαύτωμα ὑπὲρ πατρίδος ἑαυτὸν προσενεγκόντος Ἰωσήφ Ἐπισκόπου Ρωγῶν, ἢ ὑπ' ἀριθ. 996 Ἀρχιερατικὴ Ράβδος τοῦ ἱστορικοῦ Μητροπολίτου Μονεμβασίας Χρυσάνθου, τὰ βαρύτιμα διὰ μαγγάνου τέχνης χρυσοκέντητα ἐπιτραχίλια, τὸ ἀπὸ τῆς Μονῆς Ἀγίας τῆς Ἄνδρου χρυσοκέντητον ὀράριον, ἐφ' οὗ τὰ ΑΓΙΟΣ, ΑΓΙΟΣ-ΑΓΙΟΣ, ἢ συλλογὴ τῶν ἀντιμνησίων, ὧν προεξάρχουσι τὰ ὑπ' ἀριθ. 684, 1762 καὶ 4080 κλ.

Ἐν τῷ τμήματι τῶν ἱερῶν σκευῶν, τὰ ὑπ' ἀριθ. 3108 καὶ 4066 ὑάλινα ἅγια πετήρια, τὸ ὑπ' ἀριθ. 216 Ἅγιον ποτήριον, ὃ περιέφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἱερεὺς τοῦ στρατοπέδου Ἀθανασίου τοῦ Διάκου τὸ ὑπ' ἀριθ. 1990 Ἅγιον ποτήριον, ἀνευρεθὲν ὑφ' ἡμῶν εἰς τὰ εἰρηπία τοῦ μόνου τότε ναοῦ τῆς πατρίδος Ρήγα τοῦ Φερραίου, ἢ συλλογὴ τῶν ἁγίων Λαβίδων, Λογχῶν κτλ., ἢ συλλογὴ τῶν ἀρτοφορίων, ὧν προεξάρχει τὸ ὑπ' ἀριθ. 3462, ἢ συλλογὴ τῶν πυξομήλων, ἀργυρῶν περιρρανησίων κτλ.

Ἐν τῷ τμήματι τῶν σταυρῶν, θαυμασίου λεπτεπιλήπτου μικροξυλογλυπτικῆς τέχνης σταυροὶ καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 4607, ὁ μόνος τέως περισωθεὶς ὑφ' ἡμῶν ἐκ σιδήρου σταυροπνηγικὸς σταυρὸς τοῦ 1644, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκουμεν τὴν «ἐπὶ σταυροπηγίου εὐχὴν» (2) μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου Παρθενίου κ.λ.

---

(1) Πρὸς. Δελτ. Α' δελ. 132 καὶ 67. καὶ Κατάλογον τοῦ Χριστ. Μουσείου. 1906. δελ. 12.

(2) Πρὸς. Εὐχολ. Ἐκδ. Βενετίας δελ. 337.

Ἐν τῷ τμήματι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὰ ἀγγεῖα τῆς εὐήχου ἀκουστικῆς, ποικίλα στοιχεῖα κεραμοπλαστικῶν διακοσμήσεων, ἐνεπιγράφων κεράμων ἐκ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ναῶν τοῦ Ἁγίου Διομήδους, Νέας Ἐκκλησίας, τμήματα μαρμαροψηφοθετημάτων ἀρχαίων χριστιανικῶν Ναῶν τοῦ Μιστρᾶ, Χαλκιδόνας καὶ ἄλλων.

Ἐν τῷ τμήματι τῆς ἀρωματικῆς, πλὴν τῶν ἄλλων ἀρωματικῶν συλλογῶν, αἱ ἀρωματικαὶ ὑλαι τοῦ χρίσματος⁽¹⁾ καὶ θυμιάματος⁽²⁾ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἐν τῷ τμήματι τῶν ἐπιγραφῶν, αἱ ἐπιγραφαὶ Κληματίου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν (ἀρ. 541) καὶ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ μαρτύρων (ἀρ. 5178).

Ἐν τῷ τμήματι τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ὁ ἐπὶ αἱματίτου λίθου ἐν Κορίνθῳ εὐρεθεὶς δακτυλιόλιθος τῶν πρώτων εἰρηνικῶν χρόνων τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὁ Ἰησοῦς ὡς ἀμνὸς μετὰ σταυροῦ (ἀριθ. 5198), λύχνοι ἰδιωτικῆς χρήσεως τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν ποικίλοι, ἀπλοῖ καὶ κεκοσμημένοι μετὰ σταυρῶν, ἱερῶν μονογραμμάτων, χριστιανικῶν συμβόλων, περιστερᾶς, ἰχθύος, ταῶν, ἁγιογραφικῶν παραστάσεων κ.λ. ἐλαιοδόχαι κ.λ.

Ἐν τῷ τμήματι τῶν φυλακτηρίων, τὸ ὑπ' ἀριθ. 5014 μολύβδινον φυλακτήριον προερχόμενον ἐξ Ἀμοργοῦ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων φέρον ἐξορκισμούς.

Ἐν τῷ τμήματι τοῦ μοναχικοῦ βίου, πλὴν ἄλλων τοῦ μοναχικοῦ καὶ ἀσκητικοῦ βίου, αἱ σιδηραὶ ζῶναι τῶν σιδηρουμένων τὰ σιδηρᾶ σχήματα, κουκούλια, ἀνάλαβοι, κομβοσχόινια, ἡγουμενικαὶ ράβδοι κλ

Ἐν τῷ τμήματι τῶν ἀναμνηστικῶν, τὸ ὑπ' ἀριθ. 2341 κομβολόγιον Γρηγορίου τοῦ Ε', τὸ ὑπ' ἀριθ. 2344 κτένιον τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ κλ.

Ἐν τῇ Πινακοθήκῃ, ἡ εἰκὼν Θεοτόκος ἡ Ἡλιόκαλλος,

---

(1) Ἐξόδ. 2', 12—24.

(2) Ἐξόδ. 2', 35.

ἡ εἰκὼν, ἣν ὁ Ἐλασσῶνος Ἀρσένιος τῷ 1592 ἔπεμψεν ἐκ Ῥωσσίας εἰς τὴν Μονὴν Δουσίκου (¹) (ἀριθ. 2121), αἱ εἰκόνες Ἐμμανουὴλ τοῦ Τζάνε, ἡ τῆς ἐν Ναυπάκτῳ τῷ 1571 Ναυμαχίας (ἀριθ. 4207), αἱ ἐκ Κυθήρων κλ.

Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ, λειτουργικὰ ἰδίως βιβλία τῶν πρώτων ἐκδόσεων (incunabula).

Ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων, τὰ ἐκ τῆς Μονῆς Φενεοῦ ἐπὶ μεμβράνης φύλλα (ἀρ. 1925—1928), τὰ λειτουργικὰ εἰλητάρια, οἱ διὰ μινυογραφιῶν κεκοσμημένοι κώδικες Εὐαγγελίων, καὶ πρὸ παντὸς τὸ χρυσόβουλον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ 1293, δῶρον τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Κυθήρων κ. Καβθαθᾶ.

Ἐν δὲ τῷ Ἀρχεῖῳ, πολυτιμώτατα ἱστορικὰ ἔγγραφα, ὡς τὸ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ κλ. κλ.

Ὡσαύτως ἐν τῷ Μουσεῖῳ εὑρῶνται αἱ πολύτιμοι συλλογαὶ τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης, τοῦ Μακ. Πατρ. Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανοῦ, τοῦ διασήμου ἀγιογράφου Θειοσίου, τοῦ Βυζαντινολόγου Πασπάτη καὶ τοῦ κ. Καλαμίδα.

Πλὴν τούτων ἡ Ἐταιρεία κέκτηται : Φωτογραφίας ποικίλων χριστ. μνημείων 1360, Ἀρχιτεκτονικὰς κατόψεις ναῶν 156 καὶ τὴν ἰδίᾳ χειρὶ καταγραφεῖσαν συλλογὴν ἐνεπιγράφων δελτίων ἐπιγραφῶν πλέον τῶν 5,000.

Ἡ Ἐταιρεία μέχρι τοῦ νῦν ἐξέδωκε τέσσαρα Δελτία, ἐν οἷς λεπτομερέστερον ἐκτίθενται αἱ ἐργασίαι αὐτῆς.

Τοσαῦται αἱ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἔρουναι καὶ αἱ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συντελεσθεῖσαι ἐργασίαι.

Εὐτυχεῖς ἐσόμεθα εἰάν τοις διαδόχοις ἡμῶν ἀξιωθῶμεν νὰ παραδώσωμεν λαμπροτέραν, πλουσιωτέραν καὶ πολυτιμωτέραν τὴν συγκομιδὴν τῶν ἐρευνῶν τῆς πολιᾶς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης τῆς φιλίας ἡμῶν πατρίδος καὶ τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας.

ΛΑΜΠΑΚΗΣ

(¹) Πρὸβλ. Κατάλογον τοῦ Χριστ. Ἀρχ. Μουσείου σελ. 73.